

Цюпак, І.М. Ознайомлення дошкільників з працею дорослих у педагогічних дослідженнях ХХ ст. [Текст] / І.М. Цюпак // Психологія і педагогіка у системі педагогічного знання : матер. міжн. наук.-практ. конф. (м.Одеса, 25-26 травня 2012 р.) / ГО «Південна фундація педагогіки». – Одеса: ПНПУ, 2012. – С. 56-60.

Цюпак І.М.

Херсонський державний університет

м. Херсон, Україна

ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ З ПРАЦЕЮ ДОРΟΣЛИХ У ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ХХ ст.

Технічний прогрес, соціально-економічні умови життя стали причинами виникнення великої кількості різноманітних професій, тому ознайомлення дітей із сучасними професіями є не менш важливою умовою для всебічного розвитку особистості. Удосконалення методики трудового виховання неможливе без дослідження теоретичної бази надбань минулого, які були направлені на ознайомлення дітей з професіями через безпосереднє включення їх у трудове життя дорослих.

На початку ХХ ст. педагоги (Н.Альмединген, Л.Тезавровська, Є.Тихеєва, Г.Тумім, Л.Шлегер та ін.) наголошували на особливій ролі праці у вихованні дітей, надаючи вирішального значення формуванню особистості саме засобами ручної праці, оскільки вважали, що вона впливає не лише на фізичний розвиток дитини (поставу, силу, координацію рухів тощо), а й на важливі риси особистості, зокрема працелюбність [3, с.10]. Система трудового виховання дітей дошкільного віку була вибудована на основі трудової школи (початку 1930-их рр.), яка передбачала "поєднання освіти, морального, естетичного та фізичного виховання з виробленням у дітей трудових умінь, з тими або іншими формами професійної орієнтації. Ця система змістовно була відображена у діяльності відомчих дошкільних закладів ХХ століття та пройшла у своєму розвитку три етапи:

30-50-ті рр. – трудове виховання (ознайомлення з працею дорослих), як засіб ознайомлення з оточуючим, розширення кругозору, активного словника.

Виховання як однобічний підхід, надання формальних знань; 60-70-ті рр. – формування моральних рис у процесі ознайомлення з працею, розвиток позитивного відношення до своєї трудової діяльності, інтересу і поваги до праці дорослого; 80 рр. – наочне ознайомлення з працею дорослих, вплив місцевої трудової спеціалізації на розвиток дитини і на її відношення до праці. Формування чіткої психологічної настанови на працю.

У 30-х роках ХХ ст., за даними досліджень Т.Степанової, праця розглядалася науковцями як певна діяльність людини, що спрямована на задоволення життєво необхідних потреб. Відповідно розглядалися погляди на дитячу працю, а особливо на її зв'язок із працею дорослих. Такі погляди спричинили розширення завдань дошкільного виховання в 30-х рр., оскільки дітей необхідно було озброїти знаннями про працю дорослих, її суспільну цінність і сформувані бажання брати посильну участь у виробництві. Цей підхід дещо обмежував дитячу творчість, але водночас спрямовував увагу дітей на отримання соціально корисного результату у власній трудовій діяльності і на суспільне життя. В той же час необхідно підкреслити і прогресивний аспект трудового виховання дошкільників: поява нового напрямку в роботі з дітьми, а саме ознайомлення дошкільників із працею дорослих. Цей аспект вказував на тісний зв'язок дошкільного виховання із трудовим життям суспільства [5].

1930 – 1936 рр. характеризується активізацією роботи педагогів з трудового виховання: в контексті ідеї політехнізації праця визнається головним засобом участі дітей у „соціалістичному будівництві”; в дошкільних установах ця робота тісно пов'язувалася з конкретним підприємством; зміст, форми, методи ручної праці спрямовувалися лише на досягнення суспільно корисної мети. З 1937 р. актуалізувалася тенденція до відмови від попереднього позитивного досвіду організації трудової діяльності призвело до змін у змісті, формах, методах виховання працелюбності та згасання дитячої активності в різних видах діяльності. Тематика виробів була одноманітна і спрямовувалася на виготовлення іграшок-саморобок з паперу та природного матеріалу. Переважали словесні методи керівництва діяльністю дітей, яким не надавалося

можливості самостійно обирати вид праці, матеріал та шляхи виконання роботи, що не сприяло вихованню інтересу до трудової діяльності, працелюбності, поваги [3, с.14]. Наприкінці 30-х — на початку 40-х років визначився новий напрям у поглядах на трудове виховання: виникла ідея поєднання власної трудової діяльності дитини зі спостереженнями за працею дорослих, відображенням її в ігровій діяльності [4].

У 40-х роках проблема трудового виховання, як і всі інші, розглядалась у контексті патріотичного виховання. Радість мирної праці і результативність спільних трудових дій у повоєнні роки як у дзеркалі відображалась у трудовій діяльності дітей в умовах дитячого садка. Видатний педагог Олександра Усова зазначала, що важливим джерелом навчання дітей трудовим умінням є наслідування трудових дій дорослих. Вона шукала методи заохочення дітей до реальних трудових дій, необхідність яких викликається потребами навколишнього життя дітей. Тому для підвищення ефективності виховного впливу праці на дітей вона рекомендувала вносити до неї елементи гри [4].

Особливе значення мала розробка “Керівництва для вихователя дитячого садка” (1945 р.), у якому був введений новий розділ “Ознайомлення з оточуючим”, де встановлювався об’єм знань про громадське життя, про працю людей, професії батьків, ставилося завдання формування “правильного” ставлення дітей до оточуючого середовища [1, с. 324; 2, с. 90].

Ініціативні вихователі (І.Балабанович, В.Полежаєва, А.Чанова та ін.) проводили пошуки змісту знань дітей про працю дорослих із врахуванням місцевих умов дитячого садка, уточнювали й конкретизували виховні завдання. Однак їх підхід до розуміння завдань трудового виховання був дещо однобічними. Ознайомлення дітей з працею дорослих частіше за все розглядалося лише як засіб розвитку спостережливості, розширення кругозору, активного словника і т. ін., дітей знайомили з назвами професій, інструментів, дій. Пізнавальний характер знайомства дітей з працею слабо співвідносився з моральним вихованням [2, с. 90-91].

Науковці (З.Борисова, Т.Введенська, В.Котирло, Г.Лєскова, Т.Маркова, Я.Неверович, В.Нечаєва, Л.Образцова, Л.Порембська, О.Флорова та ін.) зазначали, що у дошкільників слід формувати узагальнене уявлення про працю дорослих, так як воно впливало на виховання у них позитивного ставлення й поваги до трудівників, бажання брати участь у спільній роботі з дорослими. Такий підхід зближував трудове виховання з моральним: підкреслювалася цінність праці, відбувалося пробудження інтересу і любові до неї, виникало прагнення до трудової діяльності, бажання працювати сумлінно, старанно [5]. Активно проводилися пошуки методів ознайомлення дітей з працею дорослих, які забезпечували в єдності рішення завдань морального й розумового виховання (Є.Радіна, Г.Лєскова). Є.Радіна показала, що відбір знань про оточуюче повинен проходити з урахуванням єдності завдань морального й розумового виховання [2, с. 91].

50—60-ті рр. питання трудового виховання були відображені і в програмних документах дошкільних закладів, і в наукових дослідженнях (О.Усова, Л.Порембська, Я.Неверович та ін.) [6]. Значний вплив на подолання однобічного підходу до трудового виховання (лише через ознайомлення з працею дорослих) мали роботи Я.Неверович. Автор переконливо довів, що в дошкільника можуть бути правильні уявлення про суспільне значення праці, однак, не знаходячи практичного застосування в житті дитини, вони існують лише як формальні знання, не є мотивом власної трудової діяльності дитини і не перебудовують поведінку дитини [2, с. 92].

З 60-х та протягом 70-х років теорія дошкільної педагогіки систематично поглиблювалася дослідженнями проблем трудового виховання. Розглядаючи питання трудового виховання дошкільників, дослідники почали пов'язувати їх із формуванням поваги до праці дорослих, таких моральних якостей підростаючої особистості, як працелюбність, відповідальність, розвитком самостійності дітей, їхньої здатності до самооцінки [4].

У 1962 році вийшла “Програма виховання в дитячому садку”, у якій вперше визначалися завдання й зміст систематичної діяльності дітей на різних

ступенях дошкільного віку. Основна увага направлялася на формування моральних рис у праці, виховання в дітей інтересу до цього виду діяльності, розвиток позитивного відношення до своїх трудових обов'язків, прагнення зробити щось корисне для оточуючих, формування навичок працювати у колективі, виховання елементарних трудових навичок, а також інтересу й поваги до праці дорослих [2, с. 92].

У 80-х рр. інтерес до проблеми трудового виховання не згасав. Праці радянських педагогів (З.Борисової, Р.Буре, М.Васильєвої, Т.Введенської, Г.Годіної, В.Логінової, В.Нечаєвої, Т.Сауліної, Д.Сергєєвої та ін.) дозволили розширити значення впливу праці дорослих на розвиток дітей. Вони підкреслювали велике значення тієї трудової атмосфери, яка постійно оточує дитину. Однак сформуванню в дітей настанову на працю батьків можливо лише в процесі діяльності. Тому необхідно створювати такі умови, за яких діти могли б використовувати животворні приклади дорослих. Тут існують два шляхи. Перший – це показ дітям різноманітної праці дорослих і пояснення її значення, другий – безпосередня організація суспільної діяльності дітей і дорослих. Педагоги підкреслювали, що життєва наочність (спостереження, екскурсії) забезпечує найбільшу виразність уявлень, максимальну дієвість знань, які набувають діти. Радянські педагоги виявили вплив трудової спеціалізації тієї чи іншої місцевості на розвиток дитини і її відношення до праці. Тим самим, завдяки виховній роботі, яку проводить дитячий садок, і впливу місцевості, яка спеціалізується на тому чи іншому виді праці, у дитини дошкільного віку формується чітка психологічна настанова на працю [2, с. 92-93].

Загальним результатом трудового виховання дошкільників є формування в особистості такої якості, як працелюбність. Але в період дошкільного дитинства можна говорити лише про сформованість основ працелюбності [5].

З перетворенням України в незалежну державу в системі дошкільної освіти відбулися докорінні зміни, а саме перехід від навчально-дисциплінарної до особистісно орієнтованої моделі виховання. Таким чином суспільство перестало готувати малюків до свідомого вибору професії, не орієнтує на той

вид діяльності, який їм подобається, не привчає їх працювати, тобто підготовка до активного життя в дітей відбувається сама собою [2, с. 94].

Отже, система трудового виховання дошкільників змістовно була відображена у діяльності дошкільних закладів та пройшла у своєму розвитку певні перетворення: від трудового виховання під час якого надавалися формальні знання при ознайомленні з працею дорослих до формування моральних рис у процесі ознайомлення з працею, її відношення до праці, формування чіткої психологічної настанови на працю.

Література:

1. Артемова Л.В. Історія педагогіки України: Підручник. – К.: Либідь, 2006. – 424 с.
2. Дітковська С.О. Розвиток відомчих дошкільних закладів у Донбасі в кінці 50-х – початку 90-х років: дис... канд. пед. наук: 13.00.01. – К.: 2004. – 185с.
3. Єськова Т.Л. Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917 – 1941 рр.): Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01. - Луганськ – 2010. – 22 с.
4. Новий напрям у поглядах на трудове виховання 40-50-ті роки ХХ століття [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://sadiki.in.ua/pedagogi/36-noviy-napryam-u-poglyadah-na-trudove-vihovannya.html>
5. Пісоцька Л.М. Історико-педагогічні аспекти проблеми трудового виховання дошкільників в Україні [Електронний ресурс] Режим доступу: http://translate.yandex.ua/translate?srv=yasearch&url=http%3A%2F%2Fwww.nbu.gov.ua%2Fportal%2FSoc_Gum%2FNzsp%2F2009_4%2Fstatti%2F42.html&lang=uk-ru&ui=ru
6. Трудове виховання дітей дошкільного віку, розвиток і завдання [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-13641.html>